

Ο Χάρι κάτω από τον μεγεθυντικό φακό Μία ανάλυση της ελληνικής μετάφρασης των μυθιστορημάτων της Τζ.Κ. Ρούλινγκ

Μαρία Καμπέρη

Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Υπεύθυνη Αγωγής Υγείας της Διεύθυνσης Α/θμιας Εκπαίδευσης Πειραιά.

Εισαγωγή

Τα παιδικά βιβλία διατηρούν ζωντανή τόσο την αίσθηση της ‘πατρίδας’, όσο και της ‘οικουμένης’. Περιγράφουν τη γενέθλια χώρα με αγάπη αλλά περιγράφουν επίσης και μακρινούς τόπους όπου ζουν άγνωστοι άνθρωποι. Καθένα από αυτά τα βιβλία είναι ένας αγγελιοφόρος που ξεπερνά βουνά, ποτάμια και θάλασσες και φτάνει στα άκρα του κόσμου αναζητώντας νέες φιλίες. Κάθε χώρα δίνει και παίρνει, αναρίθμητες είναι οι ανταλλαγές, και έτσι, στα πρώτα μας χρόνια, γεννιέται μία παγκόσμια ‘Δημοκρατία της παιδικής ηλικίας’ (Hazard, 1944:146, όπως αναφέρεται στο Ο’ Sullivan, 2005:7).

Συχνά θεωρείται ότι τα βιβλία μεταφράζονται για να εμπλουτίσουν την παιδική λογοτεχνία της γλώσσας-στόχου και να εισαγάγουν τα παιδιά σε ξένους πολιτισμούς, αλλά, παραδόξως, ταυτόχρονα, το ίδιο ξένο στοιχείο συχνά εξαλείφεται από μεταφράσεις που προσαρμόζονται σε μεγάλο βαθμό στην κουλτούρα-στόχο, με το επιχείρημα ότι οι νεαροί αναγνώστες δεν θα καταλάβουν,

Στη διαδικασία της μετάφρασης, τα έργα προσαρμόζονται συνήθως με σκοπό την αποφυγή παρεμβατικών ‘ξένων’ στοιχείων (Ο’ Sullivan, 2005:21). Η μετάφραση της παιδικής λογοτεχνίας είναι επομένως μια προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ της προσαρμογής ξένων στοιχείων στο επίπεδο κατανόησης του παιδιού-αναγνώστη και της διατήρησης των διαφορών που δίνουν τη δυνατότητα στο μεταφρασμένο ξένο κείμενο να εμπλουτίσει την κουλτούρα-στόχο. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από εκδότες και μεταφραστές εξαρτώνται από το πόσα ξένα γλωσσικά και πολιτισμικά στοιχεία αξιολογούν πως πρέπει να μεταφερθούν στους νεαρούς αναγνώστες (Ο’ Sullivan, 2005:64).

Το πολιτισμικά άγνωστο, όμως, δεν είναι απαραίτητα εμπόδιο. Η διαπολιτισμική λειτουργία στην παιδική λογοτεχνία δεν αποτελεί μόνο μια από τις κύριες λειτουργίες, που μπορεί να εκπληρωθεί ή όχι, αλλά ένα βασικό στόχο της. Τον στόχο αυτό εξυπηρετεί αποτελεσματικότερα, ή θα μπορούσε να εξυπηρετεί αποτελεσματικότερα, η μεταφρασμένη παιδική λογοτεχνία (Γαβριηλίδου, 2009). Τα παιδιά δεν δίνουν πολλή σημασία στο όνομα του συγγραφέα και η συνειδητοποίηση ότι ένα κείμενο είναι στην πραγματικότητα μεταφρασμένο έρχεται πολύ αργότερα, αν όχι καθόλου. Ωστόσο, στην ανάγνωση, όπως και στη ζωή, τα παιδιά αντιμετωπίζουν πάντα στοιχεία που δεν μπορούν να καταλάβουν και έτσι, στη διαδικασία της ανάγνωσης, εάν είναι επιτυχημένη, οι νέοι αναγνώστες μπορούν να αναπτύξουν στρατηγικές που θα τους βοηθήσουν να τα αντιμετωπίσουν. Παραλείπουν κάτι που δεν είναι κατανοητό ή αρνούνται να επιτρέψουν σε μικροπροβλήματα να διακόψουν τη ροή της ανάγνωσης. Συνήθως, τα παιδιά διαβάζουν κείμενα από ξένα περιβάλλοντα με τον ίδιο τρόπο όπως κείμενα της δικής τους κουλτούρας (Ο’ Sullivan, 2005:82).

Η τρέχουσα τάση είναι αυτή της ‘παγκοσμιοποίησης’ της γνώσης και της κουλ-

τούρας και επηρεάζει σαφώς και τη μεταφραστική διαδικασία. Ο ρόλος του μεταφραστή είναι πλέον αυτός του ειδικού στην διαπολιτισμική επικοινωνία σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποίησης. Οφείλει καταρχάς να λάβει υπόψη του τις προθέσεις του γράφο-ντος, ακόμη και αν αυτές εκφράζονται μόνο μέσα από υπαινιγμούς, επαγωγικούς συλλογισμούς και ηθελημένη αμφισημία (Grice, 1975). Ο μεταφραστής, ως διαμεσολαβητής της μεταξύ του κειμένου-πηγή και του κειμένου-στόχου, οφείλει να μεταφέρει την ερμηνεία του στους αποδέκτες του μεταφραστικού έργου του. Η μεταφορά του επομένως δεν είναι μόνο γλωσσική. Είναι κατά κύριο λόγο πολιτισμική (Γαβριηλίδου, 2009).

Οι δύο κυρίαρχες τάσεις στη μετάφραση, αντιστοιχούν στους όρους *foreignization/ exoticism* (ξενισμός, εξωτικοποίηση) και *domestication/ naturalization* (οικειοποίηση, πολιτογράφηση, εξομοίωση). Η πρακτική της *οικειοποίησης* είναι συνδεδεμένη με τη συμμόρφωση στους εγχώριους λογοτεχνικούς κανόνες και συνιστά μια προσαρμογή του ξένου κειμένου στις πολιτισμικές αξίες της γλώσσας-στόχου. Στην πράξη αυτό σημαίνει μεταφράσεις οικείες, χωρίς καμία αίσθηση ξενισμού, υπερβολική χρήση ιδιοματισμών της γλώσσας-στόχου και παράφραση των πολιτισμικών 'εικόνων' της γλώσσας προέλευσης (Venuti, 2008). Στον αντίποδα βρίσκεται η τακτική της *διεθνοποίησης*, όπου το μεταφραστικό αποτέλεσμα αποκαλύπτει έναν 'άλλο' πολιτισμό φέρνοντας τον αναγνώστη κοντά στον συγγραφέα και όχι το αντίστροφο. Το κείμενο διαβάζεται πιο εύκολα, χωρίς παύσεις και παραμένει πιο 'εξωτικό'. Ο μεταφραστής είναι πιο κοντά στην κουλτούρα προέλευσης και ο αναγνώστης εισπράττει μια πιο γνήσια εικόνα της. Συνεπώς, το δίλημμα που τίθεται είναι κατά πόσο η μετάφραση μπορεί ή πρέπει να συμμορφώνεται σε αξίες και νόρμες που κυριαρχούν στον πολιτισμό της γλώσσας-στόχου, υιοθετώντας συντηρητική ή αφομοιωτική προσέγγιση στο ξένο κείμενο ή να υιοθετεί την τακτική της *διεθνοποίησης*, διατηρώντας την ετερογένεια του κειμένου προέλευσης, σεβόμενη τις πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στις γλώσσες και τις κουλτούρες (Sidiroπούλου, 1999).

Όσον αφορά στον *Χάρι Πότερ*, σίγουρα συνέβαλε στο να ξαναρχίσουν την ανάγνωση παιδιά που στέκονταν απλά με τις ώρες μπροστά στην τηλεόραση, αλλά, ο κύριος αντίκτυπός του μέχρι σήμερα ήταν ότι ενθάρρυνε τη μετάφραση παιδικής λογοτεχνίας από τα αγγλικά σε άλλες γλώσσες (Landers, 2001: 108). Υπό αυτό το πρίσμα, στο παρόν άρθρο θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε κάποιες προσεγγίσεις που προτιμήθηκαν στην ελληνική μετάφραση του *Χάρι Πότερ*, μέσα από την ανάλυση των στρατηγικών που επελέγησαν για την μετάφραση των 'αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων' (Γαβριηλίδου, 2009) και των γλωσσικών ποικιλιών που απαντώνται στο κείμενο.

Η μετάφραση των αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων στον *Χάρι Πότερ*

Η ιστορία του *Χάρι Πότερ* τοποθετείται σε ένα πολύ έντονο βρετανικό πολιτισμικό υπό-βαθρο, το οποίο καθίσταται εξ αρχής σαφές μέσω της άφθονης συμπερίληψης αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων τα οποία σχετίζονται με σχεδόν όλες τις πτυχές της καθημερινής ζωής του βρετανικού λαού. Η συσσώρευσή τους συμβάλλει στην κατασκευή ενός 'εξό-φθαλμα βρετανικού' σκηνοικού στις ιστορίες της Ρόουλινγκ. Στην ελληνική έκδοση του *Χάρι Πότερ*, παρατηρείται πως οι μεταφραστές είχαν επίγνωση αυτού του γεγονότος και μετέγραψαν σε μεγάλη έκταση το βρετανικό πολιτισμικό περιβάλλον στην μετάφρασή τους, σεβόμενοι το πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται η ιστορία, χωρίς να την 'ελληνοποιή-σουν'. Υιοθέτησαν, σε μεγάλο βαθμό, την πρακτική

της *διεθνοποίησης*, δηλαδή τη στρατηγική διατήρησης πληροφοριών από το κείμενο προέλευσης που συμπεριλαμβάνει τη σκόπιμη παραβίαση των συμβάσεων της γλώσσας-στόχου για να διατηρηθεί η σημασία της γλώσσας προέλευσης (Venuti, 2008, Gile, 2009). Κατά συνέπεια, η ελληνική εκδοχή του *Χάρι Πότερ* είναι γεμάτη με αγγλικά κύρια ονόματα και πολιτισμικά στοιχεία, τα οποία από τη μία πλευρά χαρίζουν μία, ελκυστική στον αναγνώστη, 'εξωτική' χροιά, από την άλλη πλευρά, όμως, διακόπτουν τη ρευστότητα του κειμένου και δυσχεραίνουν την κατανόηση.

Η συγγραφέας δημιούργησε πολλά κύρια ονόματα και όρους, τα οποία φέρουν νοηματικές έννοιες και συμβάλλουν στη διαμόρφωση των κειμένων της. Με τη μεταφραστική στρατηγική της *διεθνοποίησης*, διατηρείται η πιστότητα στο έργο, ταυτόχρονα, όμως οι αναγνώστες στερούνται πρόσβασης σε εννοιολογικού χαρακτήρα πληροφορίες, λόγω της μη μετάφρασης αυτών των όρων. Η ενσωμάτωση μίας μεγάλης ποσότητας αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων στον *Χάρι Πότερ*, έθεσε σίγουρα μια σειρά προκλήσεων στους μεταφραστές, οι οποίοι προσπάθησαν να παρουσιάσουν μια ιστορία που βασίζεται σε μία πολύ έντονη βρετανική κουλτούρα, σε αναγνώστες έξω από αυτόν τον πολιτισμό, προσπαθώντας να διατηρήσουν το χιούμορ, τα λογοπαίγνια και τους αναγραμματισμούς του αρχικού κειμένου.

Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται κάποιος βαθμός ασυνέπειας στη μετάφραση των κύριων ονομάτων στο ελληνικό κείμενο: Ενώ ορισμένα κύρια ονόματα μεταφράζονται, άλλα απλά μεταφέρονται αμετάβλητα στο κείμενο-στόχο. Οι μεταφραστές δεν φαίνεται να ακολουθούν κάποιο σαφές μοτίβο. Ως αποτέλεσμα, αυτή η ασυνέπεια μπορεί να οδηγήσει τους αναγνώστες σε σύγχυση. Από τη μία πλευρά, η αυτούσια παράθεση των κυρίων ονομάτων στερεί από τους Έλληνες αναγνώστες την ευκαιρία να ανακαλύψουν κρυμμένα μηνύματα που ενυπάρχουν σε αυτά και αποτελούν σημαντικές πτυχές τόσο της στιλιστικής της Ρόουλινγκ όσο και της συνολικής αφήγησης. Από την άλλη πλευρά, η συχνή εμφάνιση αγγλικών όρων στο κείμενο-στόχο διακόπτει τη ροή του κειμένου και οδηγεί σε εξωτισμό στη μετάφραση, η οποία αναπόφευκτα αυξάνει τη δυσκολία στην κατανόηση του κειμένου από τους Έλληνες αναγνώστες.

Η πολυπλοκότητα της μετάφρασης των αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων στον *Χάρι Πότερ* έγκειται στο ότι η ανάγκη παρουσίας ενός πειστικού βρετανικού υπόβαθρου στην αφήγηση συνυπάρχει με την ανάγκη να καταστεί αυτό το υπόβαθρο κατανοητό και προσιτό στους νέους αναγνώστες διαφορετικής κουλτούρας. Αν και τα μυθιστορήματα *Χάρι Πότερ* χαίρουν παγκόσμιας δημοτικότητας, το βρετανικό πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο τοποθετούνται οι ιστορίες πρέπει να γίνει σεβαστό στη μετάφραση, διότι η ιστορία μπορεί να νοηματοδοτηθεί μόνο μέσα στο συγκεκριμένο συγκεκριμένο. Παραδείγματος χάριν, η Σχολή Μαγείας Χόγκουαρτς ή το μαγικό άθλημα κουίντς, αν και επινοήσεις της συγγραφέως, εξακολουθούν να θεωρούνται από τους αναγνώστες βρετανικά πολιτισμικά στοιχεία. Επομένως, ήταν απαραίτητο οι μεταφραστές να σεβαστούν αυτό το γεγονός στην παραγωγή της μετάφρασης, προκειμένου να διατηρηθεί το βρετανικό αφετηριακό πολιτισμικό πλαίσιο του *Χάρι Πότερ*.

Η μετάφραση στα ελληνικά εμπεριέχει διλήμματα, καθώς οι συσχετιστικές και περιγραφικές έννοιες κάποιων κύριων ονομάτων, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν μπορούν να μεταφραστούν κυριολεκτικά, όσο και αν η νοηματοδότηση που φέρουν συμβάλλει στη συνολική ανάπτυξη της ιστορίας. Ο Toury (2008:54-55) υποστηρίζει ότι ενώ η τήρηση των κανόνων της γλώσσας καθορίζει την επάρκεια μίας μετάφρασης σε σύγκριση με το κείμενο προέλευσης, η εγγραφή σε κανόνες που προέρχονται από την κουλτούρα-στόχο καθορίζει την αποδοχή της. Στην περίπτωση της μετάφρασης του *Χάρι Πότερ*, έπρεπε να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της αποδοχής προκειμένου τα μυθιστορήματα να προσελκύσουν τους Έλληνες αναγνώστες και να επιτύχουν στην ελλη-

νική αγορά, και της επάρκειας της μετάφρασης σε σχέση με το αρχικό κείμενο. Ακολουθώντας, θα αποπειραθούμε να αναλύσουμε κάποιες από τις στρατηγικές που υιοθετήθηκαν στην ελληνική μετάφραση καθώς και τις απώλειες που προέκυψαν και να ανιχνεύσουμε αν βρέθηκε, εν τέλει, η εν λόγω ισορροπία.

Μετάφραση κύριων ονομάτων και τοπωνυμίων

Στον *Χάρι Πότερ*, συναντάμε ονόματα χαρακτήρων όπως Ρον Ουέσλι (Ron Weasley) και Αλμπους Ντάμπλντορ (Albus Dumbledore), τοποθεσίες όπως Χόγκουαρτς (Hogwarts) και Οδός Πρίβιτ (Privet Drive), τα οποία μεταφέρονται στο κείμενο-στόχο μέσω της *ορθογραφικής προσαρμογής*, μιας στρατηγικής που περιλαμβάνει διαδικασίες όπως η *μεταγραφή* η οποία χρησιμοποιείται κυρίως όταν η αρχική αναφορά εκφράζεται σε διαφορετικό αλφάβητο από αυτό που χρησιμοποιούν οι αναγνώστες-στόχοι (Aixelá, 1996). Η υιοθέτηση αυτής της προσέγγισης που ο Venuti αποκαλεί 'αντίσταση στη μετάφραση' (resistant-translation strategy), σηματοδοτεί μια έντονη προσκόλληση στο ξένο κείμενο (Venuti, 2008).

Στην ελληνική μετάφραση του *Χάρι Πότερ*, τα περισσότερα ονόματα χαρακτήρων δεν έχουν μεταφραστεί, εκτός από περιπτώσεις που ένα αντίστοιχο όνομα υπάρχει στα ελληνικά ή παραπέμπει σε μία γνωστή λέξη ή έννοια. Έτσι, ο Χάρι φυσικά παραμένει Χάρι και ο Ρον παραμένει Ρον, μέσω της *πολιτογράφησης* ή του *εκτύπου*, δηλαδή μίας μεταφοράς στο κείμενο-στόχο προσαρμοσμένης στους κανόνες γραφής του γλωσσικού του συστήματος (Γραμμενίδης κ.α., 2015: 47). Ωστόσο, η Hermione μετατρέπεται σε Ερμιόνη και ο Sirius σε Σείριο, μέσω της στρατηγικής του *εξώνυμου*, δηλαδή της αντικατάστασης ενός ονόματος από ένα αντίστοιχο στη γλώσσα προορισμού (Van Coillie, 2006:123). Σε αυτές τις περιπτώσεις, προκρίθηκε η *οικειοποίηση*, μία στρατηγική που αποσκοπεί στο να προσαρμόσει το πρωτότυπο στη γλώσσα-στόχο, ώστε το κοινό να έχει το αίσθημα του οικείου και όχι της ξενικότητας, όταν διαβάζει τη μετάφραση (Γραμμενίδης κ.α., 2015: 87).

Το όνομα είναι μία λέξη της οποίας η κύρια λειτουργία είναι να προσδιορίσει ένα μεμονωμένο άτομο, ζώο ή τόπο. Υπό αυτήν την έννοια, τα ονόματα έχουν μια συγκεκριμένη 'δεικτική' ιδιότητα δεδομένου ότι 'δείχνουν' κάποιον ή κάτι συγκεκριμένο. Ωστόσο, μερικές φορές μπορεί να αποκτήσουν ένα σημασιολογικό φορτίο που τα μεταφέρει πέρα από τον έναν και μοναδικό τρόπο νοηματοδότησης. Επομένως, τα ονόματα μπορούν να λειτουργούν και ως φορείς εννοιολογικών ή ηχητικών συμβολικών σημασιών στα λογοτεχνικά έργα (Nord:2003). Πολλά κύρια ονόματα στον *Χάρι Πότερ* αντικατοπτρίζουν την προσωπικότητα των χαρακτήρων. Το έργο του μεταφραστή δυσχεραίνεται από την παρουσία τόσων αγγλικών λέξεων των οποίων το κρυμμένο νόημα είναι τόσο σημαντικό, ώστε να πρέπει να μεταφραστούν για να εκφράσουν την πρόθεση του συγγραφέα. Ταυτόχρονα, αν μεταφραστούν, δεν θα παραπέμπουν πια σε έναν γνωστό ήρωα και ίσως μπερδέψουν τον αναγνώστη. Για παράδειγμα, ο Καθηγητής Λούπιν (Professor Lupin), είναι κρυφός λυκάνθρωπος, γεγονός στο οποίο παραπέμπει το όνομά του (Lupus/λύκος στα λατινικά), αναφορά που χάνεται με τη μεταγραφή στα ελληνικά. Η μετάφραση του ονόματος του Τρελομάτη Μούντι (Mad-Eye Moody) αφήνει μόνο εν μέρει την υποψία στον Έλληνα αναγνώστη πως πρόκειται για έναν ιδιόρρυθμο χαρακτήρα, ενώ στον Βρετανό αναγνώστη καθίσταται σαφέστερο καθώς moody σημαίνει κυκλοθυμικός. Η σοφή καθηγήτρια ΜακΓκόναγκαλ ονομάζεται Μινέρβα, η Θεά Αθηνά των Ρωμαίων, όμως αν κάποιος δεν το γνωρίζει, δε μπορεί να αντιληφθεί την αναφορά σε αυτό το γεγονός.

Τέλος, στην περίπτωση του Ντράκο Μαλφόι (Draco Malfoy), η αναφορά στον κακό του χαρακτήρα είναι εξίσου σαφής στους Βρετανούς όσο και στους Έλληνες αναγνώστες.

Επίσης, υπάρχουν ονόματα που δεν εκπληρώνουν απλώς τη λειτουργία της ταυτοποίησης ή της περιγραφής, αλλά εμπεριέχουν ταυτόχρονα νοηματικές έννοιες οι οποίες συχνά μπορούν να προκαλέσουν κάποιο συναίσθημα στους αναγνώστες. Για πα- ράδειγμα, το όνομα Σέβερους Σνέιπ (Severus Snape) μπορεί να εγείρει αρνητικά συνα- σθήματα στους αναγνώστες, καθώς το Severus συσχετίζεται με το επίθετο severe (αυ- στηρός, σοβαρός), ενώ το Snape ενδέχεται να παραπέμψει στο snake (φίδι). Επιπλέον, ονόματα όπως Λούνα Λάβγκουντ (Luna Lovegood) και Φλερ Ντελακούρ (Fleur Delacour) θα μπορούσαν να προκαλέσουν θετικά συναισθήματα στον αναγνώστη, λόγω της σημασίας των λέξεων love (αγάπη), good (καλός) και fleur (λουλούδι στα γαλλικά), όμως αυτή η δυνατότητα χάθηκε καθώς μεταγράφηκαν από τα αγγλικά στα ελληνικά χωρίς παρεμβάσεις εφόσον η στρατηγική της *μεταγραφής*, επικεντρώνεται στην έννοια της μεταφοράς σε άλλον κώδικα χωρίς ιδιαίτερες αλλαγές (Γραμμενίδης κ.α., 2015: 14).

Η περίπτωση της μετάφρασης του ονόματος του Λόρδου Βόλντεμορτ αξίζει ιδιαίτερης μνείας για αρκετούς λόγους. Αρχικά, η απόφαση να διατηρηθεί το όνομα στην αρχική του μορφή εξηγείται, αφενός, από το γεγονός ότι ως ο μεγαλύτερος αντα- γωνιστής της ιστορίας, ο Βόλντεμορτ χαίρει παρόμοιας αναγνωρισιμότητας με τον Χάρι. Επομένως, για να μην προκληθεί σύγχυση στους αναγνώστες, οι μεταφραστές διατήρησαν το όνομα αυτούσιο στο κείμενο-στόχο. Εν συνεχεία, η μετάφραση του πραγματικού ονόματος του Βόλντεμορτ, Tom Marvolo Riddle, έθεσε ακόμη μια πρό- κληση στους μεταφραστές, καθώς πρόκειται για έναν αναγραμματισμό που δημιουργή- σε η συγγραφέας κρύβοντας το μήνυμα 'I am Lord Voldemort' (Είμαι ο Λόρδος Βόλ- ντεμορτ). Έτσι, κατέστη σαφές ότι το όνομα θα συνέβαλε σημαντικά στο περιεχόμενο και την εξέλιξη της ιστορίας, διότι η αποκάλυψη του μηνύματος θα προκαλούσε έκπληξη στους αναγνώστες. Συνεπώς, εάν δεν μεταφραζόταν, το λεκτικό εύρημα θα χανόταν και οι Έλληνες αναγνώστες δεν θα μπορούσαν να αντιληφθούν και να απολαύσουν αυτό το σημείο της ιστορίας όσο οι Βρετανοί αναγνώστες. Ως λύση, προκρίθηκε η μετάφραση του Tom Marvolo Riddle σε Άντον Μόρβολ Χερτ στο κείμενο-στόχο, ώστε ο αναγραμματισμός να έχει το ίδιο αποτέλεσμα και να μη χαθεί το στοιχείο της έκπληξης, μέσα από την στρατηγική της *πρόσθήκης νέου κειμενικού υλικού το οποίο να περι- λαμβάνει ένα λογοπαίγνιο*, για να αντισταθμίσει την απώλεια (Delabastita, 1996: 134). Έτσι, το λογοπαίγνιο του αρχικού κειμένου: Tom Marvolo Riddle - I am Lord Voldemort αποδόθηκε στα ελληνικά σε : Άντον Μόρβολ Χερτ- Είμαι ο Άρχων Βόλντεμορτ. Σίγου- ρα υπήρξαν απώλειες στη μετάφραση, καθώς το επώνυμο Riddle (γρίφος), στο αρχικό κείμενο σχετίζεται με το μυστηριώδες και αινιγματικό παρελθόν του Βόλντεμορτ, ενώ το Χερτ στερείται κάποιου ιδιαίτερου νοήματος. Ωστόσο, η μεταφραστική στρατηγική της *προσαρμογής*, δηλαδή της ολοκληρωτικής αλλαγής της πολιτισμικής αναφοράς (Γραμμενίδης κ.α., 2015: 90), εξυπηρέτησε τον κειμενικό στόχο εφόσον διατήρησε το εύρημα του αναγραμματισμού μεταφέροντας ταυτόχρονα το κρυμμένο μήνυμα στα ελ- ληνικά.

Όσον αφορά στα μαγικά πλάσματα που εμφανίζονται συχνότερα στη σειρά *Χάρι Πότερ*, αποδεικνύεται ότι η *μεταγραφή* είναι η κύρια στρατηγική που επέλεξαν οι μεταφραστές όσον αφορά στη μετάφραση και αυτών των ονομάτων. Τα ονόματα Hedwig, Scabbers, Fang, Fawkes διατηρήθηκαν ως είχαν στο πηγαίο κείμενο, μέσω μεταγραφής στα ελληνικά, ενώ τα πιο 'δύσκολα', Crookshanks και Leprechaun μεταφράστηκαν,

αντίστοιχα σε Στραβοπόδαρος και Ξωτικό-νάνος. Τα ξωτικά Leprechauns είναι νεράιδες στην ιρλανδική μυθολογία και ο Fawkes, ο φοίνικας του Ντάμπλντορ, πήρε το όνομά του από τον Guy Fawkes, τον Άγγλο συνωμότη, ο οποίος, ιστορικά, συμμετείχε στην Συνωμοσία για την ανατίναξη του Κοινοβουλίου, άρα οι Βρετανοί αναγνώστες, προφανώς, θα είχαν κάποια ιδέα για το τι είναι αυτά τα πλάσματα. Ωστόσο, αυτό που είναι γνωστό στους Βρετανούς αναγνώστες είναι εντελώς ξένο για τους Έλληνες αναγνώστες λόγω της έλλειψης διαπολιτισμικών γνώσεων. Επομένως, η μη μετάφραση αυτών των ονομάτων, προφανώς, δεν εκπλήρωσε το έργο της γεφύρωσης των πολιτισμικών κενών, αλλά εξηγείται, ίσως, από τη δευτερεύουσα σημασία αυτών των μαγικών πλασμάτων στη συνολική ιστορία. Υπάρχουν φορές που ο καλύτερος τρόπος να αντιμετωπίσει κανείς φαινομενικά 'θολές' έννοιες, είναι να μην τις μεταφράσει καθόλου (Landers, 2001: 79).

Είναι εμφανές πως η πολιτισμική προσαρμογή δεν προκρίθηκε πάντα από τους μεταφραστές ως λύση, παρά μόνο όταν το πηγαίο όνομα θεωρείτο κακόηχο ή προφερόταν δύσκολα. Βέβαια, η πολιτισμική προσαρμογή ορισμένων κύριων ονομάτων, αφήνοντας άλλα στα αγγλικά, αναπόφευκτα προκάλεσε κάποια ασυνέπεια του κειμένου. Μια λύση ενδεχομένως θα ήταν η *διακειμενική επεξήγηση* (intertextual gloss), η προσθήκη πληροφοριών στη μετάφραση, είτε με σκοπό να καταστεί περισσότερο σαφής μια έννοια ή μια έκφραση είτε επειδή είναι αδύνατη η συνοπτική απόδοσή της. Η προσθήκη πληροφοριών μπορεί να λαμβάνει τη μορφή περιφραστικής απόδοσης, επεξήγησης σε παρένθεση ή με κόμματα ή υποσημειώσεων (Γραμμενίδης κ.α., 2015:91).

Όπως ήδη αναφέρθηκε υπάρχουν ονόματα που δεν μπορούν απλώς να μεταγραφούν καθώς εμπεριέχουν ένα περιγραφικό στοιχείο, όπως το κατάστημα ζαχαρωτών 'Μελόχουφτες' (Honeydukes) ή τα 'Μαγικά Τρικ Ουέσλι' (Weasleys' Wizard Wheezes). Εδώ προτιμήθηκε η μεταφραστική στρατηγική της *ενοιολογικής ή μορφοσυντακτικής μεταφοράς*, όπου αποδίδεται μια λέξη ή έκφραση του πρωτότυπου με κυριολεκτική μετάφραση των συστατικών της (Γραμμενίδης κ.α., 2015: 47). Στη μετάφραση των 'Μαγικών Τρικ Ουέσλι', βέβαια, χάνεται η παρήχηση του 'γ' που υπάρχει στο πρωτότυπο και χαρίζει έναν παιγνιώδη τόνο, αντίστοιχο της παιγνιώδους φύσης των δίδυμων ιδιοκτητών Φρεντ και Τζορτζ Ουέσλι. Ωστόσο, οι αναγνώστες ενημερώνονται αμέσως μέσω της *μεταφοράς* για τον τύπο των καταστημάτων, λόγω της περιγραφικής λειτουργίας των ονομάτων.

Όσον αφορά στα τοπωνύμια στον Χάρι Πότερ, υπάρχουν κύρια ονόματα που υποδηλώνουν πραγματικές, υπάρχουσες τοποθεσίες στον κόσμο των μαγκλ, των μη μάγων κατά τη Ρόουλινγκ και ονόματα που αναφέρονται σε ανύπαρκτες τοποθεσίες που έχουν δημιουργηθεί από τη συγγραφέα για μέρη που υπάρχουν μόνο στον κόσμο των μάγων. Η σημασία των τοπωνυμίων στο Χάρι Πότερ καθώς και η μετάφρασή τους συνοψίζεται καλά από την Jentsch (2002:286): «Αυτή η αντιπαράθεση του πραγματικού και του μαγικού κόσμου είναι αναπόσπαστο κομμάτι του αρχικού κειμένου και πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη από τους μεταφραστές. Ο μεταφραστής πρέπει λοιπόν να αποφασίσει όχι μόνο πώς να μεταφράσει, αλλά πότε να μεταφράσει και πότε να αφήσει τις λέξεις στο πρωτότυπο. Σε τελική ανάλυση, τα αγγλικά ονόματα ανθρώπων και τόπων μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργία της αίσθησης του σκηνικού, αναπόσπαστο σε ένα μυθιστόρημα του οποίου το σκηνικό είναι κατά κύριο λόγο ένα βρετανικό οικοτροφείο».

Πιο συγκεκριμένα, μόνο το Λονδίνο έχει μεταφραστεί, σύμφωνα με τη συνήθεια που επικρατεί στην ελληνική γλώσσα στην οποία μεταφράζονται οι γνωστές μεγάλες πόλεις. Παραδείγματος χάριν, το Paris δε μεταγράφεται σε Παγί αλλά μεταφράζεται σε Παρίσι, σε μία προσπάθεια οικειοποίησης, προσαρμογής δηλαδή του ξένου κείμενου στις πολιτισμικές αξίες της γλώσσας-στόχου (Venuti, 2008). Τα τοπωνύμια του κόσμου των μάγων, ως επί το πλείστον, δεν μεταφράστηκαν εκτός από μερικές εξαιρέσεις όπως Diagon Alley (Διαγώνιος Αλέα), Knockturn Alley (Νυχτερινή Αλέα) και The Leaky Cauldron (Το Ραγισμένο Τσουκάλι). Η απόφαση των Ελλήνων μεταφραστών να μη μεταφράσουν την πλειονότητα των τοπωνυμίων μοιάζει δικαιολογημένη, ώστε να είναι σεβαστό το βρετανικό πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο τοποθετείται ο *Χάρι Πότερ*.

Ωστόσο, αναπόφευκτα, συντελούνται και αξιοσημείωτες απώλειες. Ο προσεκτικός αναγνώστης μπορεί να αντιληφθεί πως για παράδειγμα η Γκρίμολντ Πλέις (Grimmauld Place), η οποία αφέθηκε ως έχει στο ελληνικό κείμενο, μπορεί να ερμηνευθεί ως Grim Old Place (ζοφερό παλιό μέρος), το οποίο προσφέρεται από τη συγγραφέα ως συγκεκριμένη περιγραφή. Δυστυχώς, τα κρυμμένα μηνύματα και οι σημασίες που φέρουν κάποια ονόματα χάνονται εντελώς στην ελληνική εκδοχή, λόγω της απλής μεταγραφής τους.

Μετάφραση γλωσσικών ποικιλιών

Οι ενήλικες υπαγορεύουν ποικιλοτρόπως το τι θα διαβάσουν τα παιδιά, δεδομένου ότι είναι συγγραφείς, εκδότες και διαμεσολαβητές της παιδικής ανάγνωσης. Οι ενήλικες εμπλέκονται ενεργά στην λογοτεχνία για παιδιά είτε ως μέρος μιας καθαρτικής επανεξέτασης των ανησυχιών της παιδικής τους ηλικίας είτε επειδή έχουν διατηρήσει ορισμένες παιδικές ιδιότητες (Rose, 1994: 5). Αν λάβουμε αυτό υπ' όψιν, αντιλαμβανόμαστε πως υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν τις αποφάσεις του μεταφραστή ως προς τις γλωσσικές ποικιλίες στη λογοτεχνία για παιδιά, όπως, παραδείγματος χάριν, οι προσδοκίες του κοινού-στόχου (συμπεριλαμβανομένων των γονέων και των δασκάλων), συγκεκριμένες τάσεις σε συγκεκριμένες συγκυρίες, η γλωσσική πολιτική και τέλος, η ευελιξία της κουλτούρας-στόχου να απορροφά ή να δέχεται νέους τρόπους έκφρασης (Brumme, 11). Η Ελλάδα είναι χώρα 'ανοικτή' σε ξένες επιρροές, με κουλτούρα ανεκτικότητας απέναντι στις ξένες πηγές πολιτισμικών στοιχείων (Brown and Levinson 1987, Sifianou 1992). Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες και τις τάσεις, ο μεταφραστής αξιολογεί τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, ούτως ώστε να καταλήξει στην καλύτερη λύση.

Ένα από τα πιο εμφανή σημεία της υφολογίας του πρωτότυπου έργου της Ρούλινγκ συνίσταται στην ικανότητά της να χειρίζεται την αγγλική γλώσσα για να διασκεδάσει, γεγονός το οποίο εκδηλώνεται με την ενσωμάτωση διαφορετικών κειμενικών υφών, ιδιολέκτων και γλωσσικών ποικιλιών, μερικές από τις οποίες θεωρούνται ως μη τυπικές μορφές της αγγλικής γλώσσας, στις ιστορίες της. Ωστόσο, στην ελληνική μετάφραση, παρατηρείται μία γενική τάση 'τυποποίησης' της γλώσσας και μία στροφή σε μία ευρέως αποδεκτή γλωσσική ποικιλία, εν μέρει διότι μεταξύ των σημείων που δημιουργούν αμηχανία στη διαχείρισή τους, αλλά αποτελούν και πρόκληση για τους μεταφραστές, είναι η αποτύπωση του χιούμορ, λόγω της ιδιότυπης χρήσης και λειτουργίας του στα διαφορετικά πολιτισμικά συστήματα (Γαβριηλίδου, 2014). Οι γλωσσικές διαφοροποιήσεις που χρησιμοποιούνται στις πρωτότυπες ιστορίες συμβάλλουν σημαντικά στην απεικόνιση των προσωπικοτήτων των χαρακτήρων καθώς και στην ανάπτυξη

ξη της ιστορίας, συνολικά. Λόγω της τυποποίησης των γλωσσικών ποικιλιών στη μετάφραση, σημαντικές στιλιστικές διατυπώσεις που σχετίζονται με τη χρήση μη τυπικών γλωσσικών μορφών, δυστυχώς, χάνονται, γεγονός που οδηγεί αναπόφευκτα σε μία άλλη σημαντική μεταφραστική απώλεια στην ελληνική έκδοση του *Χάρι Πότερ*.

Η επιδέξια ενσωμάτωση ιδιολέκτων και διαφορετικών ποικιλιών της αγγλικής γλώσσας στην ιστορία του Χάρι, είναι ιδιαίτερα γοητευτική διότι προσδίδει βάθος και επίπεδα στην αφήγηση: στο αρχικό κείμενο, η ομιλία των καθηγητών του Χόγκουαρτς διαφέρει από εκείνη των μαθητών, τα σπιτικά ζωτικά μιλούν αγγλικά με λανθασμένη γραμματική και ο καλοκάγαθος φύλακας του Χόγκουαρτς, Χάγκριντ, μιλά μια μη τυπική διάλεκτο η οποία είναι συνδεδεμένη με την επαρχιακή, εργατική τάξη στην οποία ανήκει. Στο *Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς*, οι Γαλλίδες μαθήτριες του Μπομπατόν και οι Βούλγαροι μαθητές του Ντάρμστρανγκ μιλούν όλοι αγγλικά με πινελιές που επιτρέπουν στον αναγνώστη να εντοπίσει εύκολα την ξένη καταγωγή τους. Ως μια άλλη πτυχή της αφηγηματικής της σοφίας, η Ρόουλινγκ καθιστά όλα αυτά τα διαφορετικά στιλ ομιλίας ορατά στις ιστορίες, μέσω της χρήσης της 'εικονικής προφορικότητας'. Σύμφωνα με τους Goetsch (2003) και Koch και Oesterreicher (1990), ως 'εικονική προφορικότητα' εννοούμε την ψευδαίσθηση της προφορικής δημιουργίας σε ένα γραπτό κείμενο αξιοποιώντας ένα συγκεκριμένο σύνολο γλωσσικών πόρων τυπικών στον προφορικό λόγο. Η συγγραφέας διατηρεί οποιοδήποτε χαρακτηριστικό μοιάζει συνεπές με τον χαρακτήρα και είναι δυνατό να θεωρηθεί 'αυθεντικός' λόγος, προσαρμόζοντας την ορθογραφία του λεξιλογίου ή εισάγοντας λανθασμένη μορφοσύntαξη. Η ενσωμάτωση ξενικής προφοράς και ιδιολέκτων στα λογοτεχνικά έργα είναι ένα σημαντικό μέσο για την ανάπτυξη τόσο των χαρακτήρων όσο και της ιστορίας συνολικά. Είναι σαφές ότι η Ρόουλινγκ γνωρίζει πολύ καλά την αγγλική γλώσσα και τις ποικιλίες της και αποδεικνύει διαρκώς την επιδεξιότητά της στη χρήση της συνδέοντας τα μη τυπικά γλωσσικά χαρακτηριστικά με την ταυτότητα των χαρακτήρων στην κατασκευή του μαγικού της κόσμου. Η χρήση γλωσσικών ποικιλιών στο κείμενο προέλευσης είναι τόσο σημαντική, ώστε η μετάφρασή τους είναι σίγουρα μια σοβαρή πρόκληση για τους μεταφραστές: «Η μετάφραση του αγγλικού κειμένου του *Χάρι Πότερ* σε οποιαδήποτε γλώσσα παρουσιάζει πολλά προβλήματα που πρέπει να συζητηθούν προσεκτικά. Κάποια από αυτά είναι οι διαλέκτοι και το γλωσσικό ύφος, ειδικά όταν χρησιμοποιούνται για να καταδείξουν την κοινωνική θέση, όπως στην περίπτωση του Χάγκριντ, ή την ξένη καταγωγή, όπως στην περίπτωση της Φλέρ Ντελακούρ, για παράδειγμα» (Lathey όπως αναφ. στο Gupta, 2003: 201).

Η ιδιόλεκτος του Χάγκριντ

Ο δασοφύλακας και αργότερα καθηγητής της Φροντίδας των Μαγικών Πλασμάτων, Ρούμπεους Χάγκριντ, είναι ένας από τους πιο συναρπαστικούς χαρακτήρες της Ρόουλινγκ. Μιλάει αγγλικά με προφορά που δεν έχει σαφείς τοπικές αναφορές και χρησιμοποιεί μία ιδιαίτερη μορφοσύntαξη που συνδέεται με την ταυτότητά του ως περιθωριακού μισού γίγαντα, καθώς και με την ανύπαρκτη μόρφωσή του. Επομένως, ο λόγος του Χάγκριντ, από τη μία πλευρά, αποκαλύπτει πληροφορίες που σχετίζονται με την καταγωγή του και από την άλλη, τον διαφοροποιεί αισθητά από τον κοινωνικό του περίγυρο, δηλαδή των υπολοίπων καθηγητών του Χόγκουαρτς που μιλούν πιο 'τυποποιημένα' αγγλικά.

Ας δούμε ένα απόσπασμα από το πρωτότυπο κείμενο:

«She's in a righ' state, that's what. She's bin comin' down ter visit me a lot since Chris'mas. Binfeelin' lonely. Firs' yeh weren't talking to her because o' the Firebolt, now yer not talkin' to her because her cat-» [...] «She's cried a fair few times, yeh know. Goin' through a rough time at the moment. Bitten off more'n she can chew, if yeh ask me, all the work she's tryin' ter to... » [...]

«I'm not blamin' yeh! Said Hagrid, waving Harry's apology aside». «Gawd knows yeh've had enough ter be gettin' on with, I've seen yeh practisin' Quidditch ev'ry hour o' the day an' night-but I gotta tell yeh, I thought you two'd value yer friend more'n broomsticks or rats. Tha's all». (Harry Potter and the Prisoner of Azkaban: 202).

Παρατηρούμε πως η ομιλία του Χάγκριντ έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Έκθλιψη των συμφώνων 't', 'd', 'f στο τέλος των λέξεων και του 'g' στην κατάληξη - ing του γερονδίου : comin', practisin'
- Ορθογραφικά λάθη: 'bin' αντί για 'been'
- Χρήση του 'ter' αντί για 'to', του 'yeh' αντί για 'you' και του 'yer' αντί για 'your' ή 'you are'
- Συνδυασμός λέξεων, π.χ. 'gotta' αντί για 'got to', 'more'n' αντί για 'more than'

Στην ελληνική απόδοση έχουμε:

«Βρίσκεται σε απόγνωση, αυτό συμβαίνει. Από τα Χριστούγεννα, έρχεται και με βλέπει συχνά. Υποφέρει από μοναξιά. Στην αρχή δεν της μιλούσατε εξαιτίας της Αστραπής, και τώρα γιατί ο γάτος της...»

«Έφαγε τον Σκάμπερς!» πετάχτηκε θυμωμένος ο Ρον.

«Γιατί ο γάτος της έκανε ό,τι κάνουν όλες οι γάτες», συνέχισε πεισματικά ο Χάγκριντ».

«Ξέρετε, η Ερμιόνη έκλαψε πολλές φορές. Περνάει δύσκολες στιγμές. Έχει φορτωθεί περισσότερα μαθήματα απ' όσα αντέχει, αν θέλετε τη γνώμη μου... »[...] «Δε σε κατηγορώ!» του είπε ο Χάγκριντ.

«Κουράστηκες πολύ κι εσύ. Σ' έβλεπα να προπονείσαι μέρα-νύχτα στο κουίντιτς... Αυτό που θέλω να σας πω, είναι πως πρέπει να βάζετε τους φίλους σας πάνω από τα σκουπόξυλα και τα ποντίκια. Τίποτα άλλο» (Ο Χάρι Πότερ και ο Αιχμάλωτος του Αζκαμπάν: 285-286)

Συγκρίνοντας την ομιλία του Χάγκριντ στο πηγαίο κείμενο και στη μετάφραση, παρατηρείται ότι ο Χάγκριντ, στο κείμενο-στόχο, μιλά πολύ τυπικά ελληνικά. Γνωρίζοντας πως η ιδιόλεκτος του Χάγκριντ είναι μία σαφής απόδειξη της πρόθεσης της Ρούλινγκ να αναδείξει την ιδιαίτερη προσωπικότητά του στο κείμενο, αντιλαμβανόμαστε πως ανεβάζοντας το γλωσσικό επίπεδο και τυποποιώντας τον λόγο του Χάγκριντ στη μετάφραση, κάποια μοναδικά χαρακτηριστικά, που σχετίζονται με την προσωπικότητά του, δυστυχώς χάνονται. Σε μεταφράσεις βιβλίων για παιδιά, η αλλοίωση πολιτισμικών εμπεριεχομένων, η αποσπασματική απόδοσή τους, καθώς και η απλοποίηση της γλωσσικής, κάποιες φορές, πολυσημίας, ή ακόμη η υποτίμηση των υφολογικών επιλογών του πρωτοτύπου είναι συνήθης και θεωρείται θεμιτή (Γαβριηλίδου, 2010).

Οι σπουδαστές των Σχολών Μαγείας Ντάρμστρανγκ και Μπομπατόν

Οι σπουδαστές των Σχολών Μαγείας, Ντάρμστρανγκ και Μπομπατόν, που έρχονται στο Χόγκουαρτς για να συμμετάσχουν στο Τρίαθλο Μαγείας στο *Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς*, έχουν πολύ ευδιάκριτη ξενική προφορά στο αρχικό κείμε-

νο. Τα παρακάτω αποσπάσματα δείχνουν πώς η συγγραφέας διανθίζει με ξενόφερτες πινελιές τον λόγο των επισκεπτών:

«Dumbly-dorr» said Madame Maxime, in a deep voice. «I'ope I find you well?» [...] «Will you please inform zis ' Agrid zat za ' orses drink only single- malt whisky?» (Harry Potter and the Goblet of Fire) (Harry Potter and the Goblet of Fire:244-245)

«Why should' e complain? burst out Fleur Delacour, stamping her foot». «'E 'as ze chance to compete, 'asn't ' e? We 'ave all been' oping to be chosen for weeks and weeks! Ze honour for our schools! A thousand Galleons in prize money- zis is a chance many would die for!» (Harry Potter and the Goblet of Fire:278)

Από τα παραπάνω παραδείγματα, παρατηρείται ότι η Ρόουλινγκ αναδεικνύει την ξενική προφορά των Γάλλων επισκεπτών προσαρμόζοντας φωνητικά την ορθογραφία ορισμένων αγγλικών λέξεων:

- Παραλείπει το 'h' σε λέξεις όπως 'ope' αντί για 'hope', 'orses' αντί για 'horses', 'ave' αντί για 'have', διότι στα γαλλικά το h δεν προφέρεται
- Αντικαθιστά το 'th' με το 'z' σε λέξεις όπως 'zis' αντί για 'this', 'zat' αντί για 'that', 'ze' αντί για 'the' διότι στα γαλλικά δεν υπάρχει το φώνημα 'ð'
- Γράφει το όνομα Dumbledore ως Dumblydorr για να τονίσει το τυπικό γαλλικό λαρυγγικό φώνημα γ'.

Στην ελληνική απόδοση έχουμε:

«Ντάμπλιντογ, είπε η μαντάμ Μαζίμ με βαθιά φωνή, «ελπίζω να είσαι καλά». [...] «πληγοφόγησε, σε παγκακαλώ, αυτόν τον Άγκριγτ ότι τα άλογα πίνουν μόνο ούισκι» (Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς: 225-226).

«Γιατί να παγαπονεθεί; πετάχτηκε η Φλερ Ντελακούρ χτυπώντας νευριασμένη το πόδι της. «Του δίνε-ται η ευκαιρία να διαγωνιστεί. Εμείς τόσο καιρό ζούσαμε με την ελπίδα να μας επιλέξει το Κύπελλο! Να τιμήσουμε τα σχολεία μας! Να κεγδίσουμε τις χίλιες γαλέγες... πολλοί θα έδιναν και τη ζωή τους για μια τέτοια ευκαιρία!» (Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς: 254-255).

Παρατηρούμε ότι η μετάφραση προσπάθησε να διατηρήσει αυτά τα χαρακτηριστικά του λόγου, κάνοντας χρήση οικειοποιητικών στρατηγικών, όπως η εύρεση πολιτισμικού ή περιγραφικού ισοδύναμου στη γλώσσα-στόχο. Σε σύγκριση με το αρχικό κείμενο, τονίστηκαν εξίσου οι ξένες πινελιές στο λόγο των επισκεπτών στο κείμενο-στόχο: τα 'ρ' αντικαταστάθηκαν από 'γ' για να επισημανθεί η τυπική γαλλική προφορά και έγινε απαλοιφή του 'χ' από το 'Χάγκριντ' για τον ίδιο λόγο.

«Vell, ve have a castle also, not as big as this, nor as comfortable, I am thinking, » he was telling Hermione. «Ve have just four floors and the fires are lit only for magical purposes. But ve have grounds larger even than these- though in vinter, ve have very little daylight, so ve are not enjoy-ing them. But in summer ve are flying everyday, over the lakes and the mountains- » (Harry Potter and the Goblet of Fire: 417)

«Her-my-oh-nee,» she said, slowly and clearly «Herm-own-ninny.» «Close enough,»

she said, catching Harry's eye and grinning. (Harry Potter and the Goblet of Fire: 418-419)

Για να αναδείξει τη βουλγαρική προφορά των επισκεπτών του Ντάρμστρανγκ, η συγγραφέας:

- Αντικατέστησε όλα τα 'w' με 'v' σε λέξεις όπως 'we', 'well', 'winter'.
- Τόνισε το γεγονός πως πρόκειται για ξένο, μέσω της λανθασμένης, γραμματικά, χρήσης του Ενεστώτα Διαρκείας στον λόγο του Κραμ, διότι ο συγκεκριμένος χρόνος χρησιμοποιείται για πράξεις που γίνονται την δεδομένη χρονική στιγμή και όχι για να περιγράψει συνήθειες ή καταστάσεις.
- Υπογράμμισε τη δυσκολία που αντιμετώπισε ο Κραμ να προφέρει σωστά το όνομα της Ερμιόνης.

«Έχουμε κι εμείς κάστρο, όχι βέβαια τόσο μεγάλο και άνετο», έλεγε στην Ερμιόνη. «Έχει μόνο τέσσερις ορόφους και οι φωτιές ανάβουν μόνο γκια μαγικούς σκοπούς. Το κτήμα είναι μεγαλύτερο απ' αυτό - ντεν το χαιρόμαστε όμως γκιατί το χειμώνα έχει πάντα σκοτεινιά. Τα καλοκαίρια πετάμε κάθε μέρα πάνω απ' τις λίμνες και τα βουνά...» (Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς: 376).

Η Ερμιόνη μάθαινε τώρα στον Κραμ να προφέρει σωστά το όνομα της ο Κραμ την έλεγε Ερμε-όνε. Ερ-μι-ό-νη», του είπε αργά και καθαρά. «Ερ-μιό-νινι». «Κάπως έτσι». Κοίταζε τον Χάρι και χαμογέλασε. (Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς: 378).

Στην ελληνική μετάφραση, η προφορά των επισκεπτών του Ντάρμστρανγκ τονίστηκε με τη σειρά της μέσω της αντικατάστασης του 'γ' από 'γκ' και του 'δ' από 'ντ': 'γκιατί' αντί για 'γιατί' και 'ντεν' αντί για 'δεν'. Η δυσκολία που αντιμετώπισε ο Κραμ με το όνομα της Ερμιόνης μεταφέρθηκε αυτούσια στο κείμενο-στόχο.

Στο σημείο αυτό, ίσως θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούμε στο γεγονός πως ενώ ο Χάρι Πότερ έχει πλέον τεράστια απήχηση και στο ενήλικο κοινό, αρχικά προοριζόταν για παιδιά και εφήβους και η μεταφραστική κατεύθυνση ήταν αντίστοιχη. Σε αντίθεση με τη λογοτεχνία των ενηλίκων που γίνεται όλο και περισσότερο διαπολιτισμική, καθώς αναζητά από τα μεταφρασμένα κείμενα τη γοητεία μιας διαφορετικής πραγματικότητας, η παιδική λογοτεχνία, για να γίνει μεταφράσιμη, δηλαδή αξιοποιήσιμη εμπορικά, εγκλωβίζεται ανάμεσα στην τάση να προβάλλει την πολιτισμική της εικόνα και την ανάγκη να γίνει κατανοητή από όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κοινό. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι τα παιδιά αναγνώστες μιας πολυπολιτισμικής πραγματικότητας γίνονται αναγνώστες ενός μονοδιάστατου πολιτισμικού μοντέλου (Γαβριηλίδου, 2009).

Έτσι, η μεταφραστική αντιμετώπιση της ιδιολέκτου του Χάγκριντ από τη μία και των 'ιδιαιτέρων' αγγλικών των Γάλλων και Βουλγάρων σπουδαστών από την άλλη, υπήρξε τελείως διαφορετική. Αρχικά, η ελληνική μετάφραση τυποποίησε τον λόγο του Χάγκριντ καθώς, ίσως, προκρίθηκε η πιο 'συντηρητική' άποψη που υποστηρίζει πως ένας τέτοιος λόγος μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στους νέους αναγνώστες που βρίσκονται στη διαδικασία απόκτησης των γλωσσικών τους δεξιοτήτων. Εν συνεχεία, το πηγαίο κείμενο μεταφέρθηκε πιστά όσον αφορά στην 'ξενική' προφορά, ίσως, διότι η μη σωστή χρήση της γλώσσας είναι αποδεκτή από έναν αλλοδαπό αλλά όχι από έναν φυσικό ομιλητή της.

Ωστόσο, μέσω της τυποποίησης των γλωσσικών ποικιλιών στη μετάφραση, δυστυχώς χάνονται μοναδικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τους χαρακτήρες όπως

στην περίπτωση του Χάγκριντ. Συνεπώς, όσον αφορά στις γλωσσικές ποικιλίες στα παιδικά λογοτεχνικά έργα όπως ο *Χάρι Πότερ*, ο μεταφραστής αντιμετωπίζει το δίλημμα είτε να μεταφράσει τις μη τυποποιημένες γλωσσικές φόρμες προκειμένου να αποφευχθούν οι μεταφραστικές απώλειες στην πλήρη ανάπτυξη ενός χαρακτήρα ή να τις θυσιάσει για να επιδείξει καλή χρήση της γλώσσας στα παιδιά-αναγνώστες-στόχους.

Συμπεράσματα

Στο παρόν άρθρο ασχοληθήκαμε με την μεταχείριση αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων στην ελληνική μετάφραση του *Χάρι Πότερ*. Κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, δεν απαιτείται μόνο να διαμορφωθούν στρατηγικές εκ μέρους του μεταφραστή για την αντιμετώπιση κάθε μεμονωμένου ζητήματος, αλλά και να ληφθεί υπόψη ο αντίκτυπος της χρήσης κάθε πολιτισμικού στοιχείου ξεχωριστά. Στο πηγαίο κείμενο, η συσσώρευση πολλών βρετανικών πολιτισμικών στοιχείων όπως τα αγγλικά κύρια ονόματα και τοπωνύμια και οι γλωσσικές ιδιαιτερότητες, χρησιμεύουν στην κατασκευή ενός εξαιρετικά αληθοφανούς βρετανικού πολιτισμικού υποβάθρου για την ιστορία της Ρόουλινγκ. Συνεπώς, η αναγκαιότητα διατήρησης αυτού του υποβάθρου στην αφήγηση, σε συνδυασμό με την αναγκαιότητα το υποβάθρο αυτό να είναι κατανοητό και προσίτιο στους νεαρούς Έλληνες αναγνώστες, κατέστησε το έργο των μεταφραστών πολύπλοκο και πολυσύνθετο.

Στον χειρισμό των κύριων ονομάτων και των τοπωνυμίων, η μεταγραφή μοιάζει να ήταν η μεταφραστική επιλογή στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων. Στην μεταγραφή των ονομάτων, προτιμήθηκε κατά κανόνα η *ξενοποίηση*, μία στρατηγική που αποσκοπεί στο να διατηρήσει την ξενικότητα και τη διαφορετικότητα στη μετάφραση, φέρνοντας το κοινό-στόχο πιο κοντά στο κείμενο-πηγή (Γραμμενίδης κ.α., 2015: 87). Ωστόσο, ενώ υπήρξε προσπάθεια αναδημιουργίας ενός σημαντικού αναγραμματισμού/λογοπαίγνιου, τα περισσότερα λογοπαίγνια δυστυχώς χάθηκαν με τη συχνή χρήση της στρατηγικής της *μεταγραφής*, επειδή βρίσκονταν ενσωματωμένα στα κρυφά μηνύματα των ονομάτων.

Άλλη μία σημαντική διαπίστωση ήταν το ότι η μη μετάφραση σημαντικών πολιτισμικών στοιχείων στέρησε στους αναγνώστες την πρόσβαση σε κρυφά μηνύματα, συγκεκαλυμμένο χιούμορ και πολιτισμικές πληροφορίες που σχετίζονταν με αυτά. Επιπρόσθετα, η ασυνέπεια στη μετάφραση ορισμένων μόνο αλλότριων πολιτισμικών στοιχείων, αφήνοντας άλλα μη μεταφρασμένα στο κείμενο-στόχο, πολύ συχνά διέκοπτε τη ροή της μετάφρασης, εμποδίζοντας, ενδεχομένως, τους αναγνώστες να απολαύσουν μία 'ρεύουσα' ανάγνωση.

Όσον αφορά στην ελληνική μετάφραση του ιδιαίτερου λόγου του Χάγκριντ από τη μία και των ξένων σπουδαστών από την άλλη, η στρατηγική υπήρξε τελείως διαφορετική. Ο λόγος που η ιδιαίτερη ομιλία του Χάγκριντ τυποποιήθηκε, ήταν προφανώς για να ακουστεί οικεία στο νεαρό κοινό, το οποίο ακόμα διαμορφώνει τις γλωσσικές του δεξιότητες και δεν πρέπει να εκτίθεται σε 'λανθασμένη' χρήση της γλώσσας. Αντιθέτως, οι ξένες προφορές μεταφέρθηκαν πιστά στο ελληνικό κείμενο, πιθανώς διότι η 'λανθασμένη' χρήση της γλώσσας θεωρείται αποδεκτή από αλλοδαπούς.

Οι διαφορετικές μεταφραστικές επιλογές που μελετήθηκαν στο παρόν άρθρο, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι μεταφραστές δεν μπορούν ποτέ να είναι αντικειμενικοί διαπολιτισμικοί μεσολαβητές επειδή, διαχειριζόμενοι τη μοναδικότητα κάθε γλώσσας, εκμεταλλεύονται το πλήρες δυναμικό της στην προσπάθειά τους να απεικονίσουν την πραγματικότητα, η οποία μπορεί να γίνει αντιληπτή από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Κάθε απόφαση ενέχει, συνεπώς, υψηλό βαθμό υποκειμενικότητας και είναι αποτέλεσμα μίας προσωπικής ερμηνευτικής διαδικασίας που, πολλές φορές, ενδέχεται να έχει επιπτώσεις για τους αναγνώστες των κειμένων-στόχων. Είναι γνωστό πως στην επιλογή των προς μετάφραση έργων σημαντικό ρόλο έχουν σίγουρα οι οικονομικοί παράγοντες. Οι εκδοτικοί οίκοι αναζητούν κοινά σημεία μεταξύ των πολιτισμών προκειμένου να προβούν στη μετάφραση παιδικών βιβλίων και στην οικονομική αξιοποίησή τους. Ωστόσο, προκειμένου να είναι πιο εύκολη η εισαγωγή ενός κειμένου σε ένα ξένο κοινό, συχνά αλλοιώνονται στις μεταφράσεις τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του, κάτι που δε συνέβη, οφείλουμε να ομολογήσουμε, στα υπό μελέτη μυθιστορήματα, τα οποία διατήρησαν, σε μεγάλο βαθμό, τον βρετανικό τους χαρακτήρα στην ελληνική μετάφραση.

Βιβλιογραφία

Aixelá, F. J. (1996). Culture-specific items in translation. In R. Álvarez & M. C. Vidal (Eds.), *Translation, power, subversion* pp. 52-77. Clevedon: Multilingual Matters

Brown, P. & Levinson, S. C. (1987). *Studies in interactional sociolinguistics, 4. Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.

Brumme, J. (2012), 'Introduction', in Fischer, M. and Naro, M., (eds.), *Translating Fictional Dialogue for Children and Young People*, pp 7-13 Berlin: Frank & Timme.

Γαβριηλίδου, Σ. (2009), «Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας», στα Πρακτικά της Ημερίδας με θέμα: *Παιδί και δικαιώματα – Η πρόταση της παιδικής λογοτεχνίας*, Τελλόγλειο, 10/5/2009 (ηλεκτρονική έκδοση).

Γαβριηλίδου, Σ. (2010), «Μεταφρασμένη Παιδική Λογοτεχνία», στο Δ. Γερμανός, Μ. Κανατσούλη (επιμ.), *TEΠAE 09. Σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις στην προσχολική και την πρώτη σχολική εκπαίδευση*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press, σσ.189-211.

Γαβριηλίδου, Σ. (2014). «Μεταφράζοντας το χιούμορ σε λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά: Οι περιπέτειες του χιούμορ στις *Περιπέτειες του Πινόκιο*». *Studying Humor-International Journal*, σσ.1-17 <http://ejournals.lib.auth.gr/humour/article/view/4341/4415>

Γραμμενίδης, Σ., Δημητρούλια, Ξ., Κουρδής, Ε., Λουπάκη, Ε., Φλώρος, Γ. (2015). *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της Μετάφρασης*. Θεσσαλονίκη: Κάλλιπος

Delabastita, D. (1994). Focus on the Pun: Wordplay as a Special Problem in Translation Studies. *Target*, 6(2) <http://dx.doi.org/10.1075/target.6.2.07del>

Gile, D. (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Amsterdam Philadelphia: John Benjamins Pub. Co.

KEIMENA/TEXTS

Children's literature E-journal

KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας, τεύχος 35^ο, 29-12-2021, ISSN: 1790-1782

- Goetsch, P. (2003). *The oral and the written in nineteenth-century British fiction*. Frankfurt am Main: Peter Lang
- Gupta, S. (2003), *Re-Reading Harry Potter*, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.
- Grice, H.P. (1975). 'Logic and Conversation'. In P. Cole and J.L. Morgan (eds), *Syntax and Semantics*, Vol 3: Speech Acts. New York: Academic Press, 41-58.
- Hickey, L. (1998). *The Pragmatics of Translation*. Clevedon: Cromwell Press
- Jentsch, N., (2002), 'Harry Potter and the Tower of Babel: Translating the Magic', in Whited, L., (ed.), 2002, *The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon*, University of Missouri Press, Columbia and London, pp 285-301
- Landers, C. (2001), *Literary Translation. A Practical Guide*. Multilingual Matters
- Nord, C. (2003). Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point. *Meta* 48 (1) pp. 182–196
<https://doi.org/10.7202/006966ar>
- O'Sullivan, E. (2005), *Comparative Children's Literature*, (A. Bell, μετ). London. New York: Routledge
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ.(1998), *Ο Χάρι Πότερ και η Φιλοσοφική Λίθος*, (Κ. Οικονόμου, μετ), Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ. (1999), *Ο Χάρι Πότερ και η Κάμαρα με τα Μυστικά*, (Κ. Οικονόμου, μετ). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ. (1999), *Ο Χάρι Πότερ και ο Αιχμάλωτος του Αζκαμπάν*, (Κ. Οικονόμου, μετ). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ. (2000), *Ο Χάρι Πότερ και το Κύπελλο της Φωτιάς*, (Κ. Οικονόμου, μετ). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ. (2003), *Ο Χάρι Πότερ και το Τάγμα του Φοίνικα*, (Κ. Οικονόμου, μετ). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ.(2005), *Ο Χάρι Πότερ και ο Ημίαιμος Πρίγκιψ*, (Κ. Οικονόμου, μετ). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Ρόουλινγκ, Τζ. Κ.(2007), *Ο Χάρι Πότερ και οι Κλήροι του Θανάτου*, (Κ. Οικονόμου, μετ). Αθήνα: Ψυχογιός.
- Rose, J. (1994). *The Case of Peter Pan or the Impossibility of Children's Fiction*. London: Macmillan

- Rowling, J.K. (1997). *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London, UK: Bloomsbury.
- Rowling, J.K. (1998). *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London, UK: Bloomsbury.
- Rowling, J.K. (1999). *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London, UK: Scholastic Press.
- Rowling, J.K. (2000). *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London, UK: Scholastic Press.
- Rowling, J.K. (2003). *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London, UK: Scholastic Press.
- Rowling, J.K.(2005). *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. London, UK: Scholastic Press.
- Rowling, J.K. (2007). *Harry Potter and the Deathly Hallows*. London, UK: Scholastic Press.
- Sidiropoulou, M. (1999). *Parameters in Translation-English vs Greek*. Athens: Parousia.
- Sifianou, M.(1992). The Use of Diminutives in Expressing Politeness: Modern Greek versus English. *Journal of Pragmatics*, 17, 155-173.
- Toury, G. (1995), *Descriptive Translation Studies and Beyond*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Van Coillie, J. (2006). Character Names in Translation: A Functional Approach. In: J. Van Coillie & W.P.Verschueren (Eds.), *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*, pp. 123-139. Manchester & Kinderhook: St. Jerome Publishing.
- Venuti, L. (2008), *The Translator's Invisibility: A History of Translation*, 2nd ed., London: Routledge